

СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ВОМЕРОНАЗАЛЬНОГО ОРГАНУ У КОРІВ

Федоренко С.Я., д. вет. н., професор

Державний біотехнологічний університет, м. Харків

Вступ. Вомероназальний орган (сошничково-носовий, орган Якобсона, іноді також вомер) – периферичний відділ додаткової нюхової системи. Вомероназальна система окрім названого органу включає вомероназальний та термінальний нерв і додаткову нюхову цибулину у передньому мозку, яка є власним представником додаткової нюхової системи у центральній нервовій системі (Keverne E. et.al 1999).

Кінцевий нерв інтегрований у нюховий епітелій, а нейрони вомероназального органу, проєктуються безпосередньо у медіальні синаптичні і преоптичні області мозку (Keverne E. et.al 1999; Johnston R. et.al 1998). Роль кінцевого нерву у сприйнятті запахів вивчена недостатньо, проте передбачається, що він також може виконувати певні хемосенсорні (феромон-чутливі) функції (Monti - Bloch L et.al 1998)

Також вомер за допомогою додаткового (допоміжного) нюхового шляху сполучається з медіальними зонами гіпоталамуса. Кінцевий нерв вомероназального органу багатий люліберином і містить гонадотропін-релізинг-гормон. З урахуванням того, що нейрони утворюють численні синаптичні контакти з різними відділами центральної нервової системи, не виключається особлива роль нейромодулятора кінцевого нерва у формуванні поведінки, особливо репродуктивної (Keverne E. et.al 1999; Vaxi N. et.al 2006).

Нервові закінчення органу передають імпульс безпосередньо у додаткову нюхову цибулину переднього мозку, що є власне структурою додаткової нюхової системи у центральній нервовій системі. Сигнал у мозкові може потрапляти як у вигляді нервового імпульсу від рецепторів вомероназального органу, так і за рахунок аксонального транспорту, який дозволяє досягати по нервових волокнах регуляторних центрів головного мозку. З додаткової нюхової цибулини аксони інших нейронів прямують у медіальне преоптичне ядро і гіпоталамус. Таким чином, у відповідь на імпульси з органу Якобсона спеціалізовані клітини гіпоталамуса реагують посиленням або послабленням виділення специфічного нейросекрету (релізинг-гормону, або інгібуючих факторів). Через кровоносну мережу ці речовини транспортуються до передньої долі гіпофіза, де стимулюють або гальмують вивільнення з неї відповідних тропних гормонів, що впливають на функцію гонад та інших периферичних залоз внутрішньої секреції (Dawley E. et.al 1998).

Щоб привести у дію вомер та отримати інформацію тварина повинна завмерти і втягнути повітря в отвір органу. Так вона здатна сприймати потоки різних типів молекул з атмосфери, що у доповненні до відмінно розвиненого слуху і нюху дозволяє, ймовірно, здійснювати додаткову функцію сприйняття. При цьому вона зводить уверх голову, витягує шию, підіймає ніс вгору і зводить верхню губу до ніздрів. Цей рух називається флемен, або «тестінг».

Функції і механізми роботи цього органу остаточно не встановлені, визначена тільки його важлива роль у формуванні статевої поведінки.

Мета – визначити локалізацію та структурні особливості вомероназального органу у корів.

Методика. Матеріалом для досліджень слугували голови п'яти корів української чорно-рябої породи, віком від 5 до 8 років, живою масою – 450-500 кг. При виконанні роботи використовували загальноприйняті морфологічні методи досліджень.

Результати та їх інтерпретація.*. У результаті проведених досліджень встановлено, що у корів вомероназальний орган складається з пари довгастих заповнених рідким секретом сумок (розширена частина органу), які знаходяться у середній частині піднебіння в основі носової перегородки до проєкції сошника (vomer). Порожнина цих сумок вистелена клітинами нюхового епітелію. Їх краніальні рецепторні протоки відкриваються у верхньому губному присінку. Каудальна частина рецепторної протоки представлена нервовим закінченням (аксон). Цей орган у корів окутий хрящовою тканиною по усій його довжині. Згідно відомих

досліджень вомероназальний орган у овець хрящовою капсулою окутий не повністю, що є особливістю його структури.

Деякі особливості структури вомероназального органу у корів представлені у таблиці 1.

Таблиця 1 – Деякі особливості структури вомероназального органу у корів, $M \pm m$

Параметри визначення	Показники визначень
Зальна довжина, мм	106,8
Маса, г	0,37±0,1
Сумка органу:	
Довжина, мм	34,2±2,29
Діаметр, мм	3,8±0,37
Співвідношення діаметру до довжини	1/9
Площа внутрішньої поверхні, мм	432,79±54,12
Краніальна рецепторна протока:	
Довжина, мм	72,6±1,12
Діаметр, мм	1,3±0,30
Співвідношення довжини до діаметру	55,8/1
Площа внутрішньої поверхні, мм	302,3±72,38

Як свідчать дані таблиці 1 встановлено, що загальна довжина вомеру у корів становить 106,8 мм. Також, встановлено, що маса сумки вомероназального органу у корів становить 0,37±0,1 г, довжина сягає 34,2±2,29 мм, діаметр – 3,8±0,37 мм, співвідношення діаметру до довжини становить – 1/9, а площа внутрішньої поверхні (рецептного поля) відповідає 432,79±54,12 мм. При дослідженні краніальної рецепторної протоки встановлено наступне: довжина – 72,6±1,12 мм, діаметр – 1,3±0,30 мм, співвідношення довжини до діаметру – 55,8/1, площа внутрішньої поверхні – 302,3±72,38 мм.

Висновок. У результаті проведених досліджень встановлено структурні особливості вомероназального органу у корів за нормальної репродуктивної функції. Так, орган Якобсона у корів складається з пари довгастих заповнених рідким секретом сумок, знаходяться у середній частині піднебіння в основі носової перегородки до проекції сошника, краніальної та каудальної рецепторних проток та окутий хрящовою тканиною по усій його довжині.

Бібліографічний список

1. Johnston, R. E. (1998). Pheromones, the vomeronasal system, and communication: from hormonal responses to individual recognition. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 855(1), 333-348.
2. Keverne, E. B. (1999). The vomeronasal organ. *Science*, 286(5440), 716-720.
3. Kimball, J. W. (1999). *Kimball's biology pages*. Kimball, John W....
4. Stockhorst, U., & Pietrowsky, R. (2004). Olfactory perception, communication, and the nose-to-brain pathway. *Physiology & behavior*, 83(1), 3-11..
5. Baxi, K. N., Dorries, K. M., & Eisthen, H. L. (2006). Is the vomeronasal system really specialized for detecting pheromones?. *Trends in neurosciences*, 29(1), 1-7.
6. Døving, K. B., & Trotier, D. (1998). Structure and function of the vomeronasal organ. *Journal of Experimental Biology*, 201(21), 2913-2925.
7. Petrulic, A. (2013). Chemosignals, hormones and mammalian reproduction. *Hormones and behavior*, 63(5), 723-741.